

ПОРТУГАЛІЯ ТА КРАЇНИ СХОДУ: ІСТОРІЯ ВЗАЄМОВПЛИВУ ЦИВІЛІЗАЦІЙ

Стаття присвячена аналізу відносин Португалії з країнами Сходу. Автор на основі широкого аналітичного підходу здійснив спробу по-новому оцінити відносини Португалії та країн Сходу.

Ключові слова: Португалія, країни Сходу, історія.

Статья посвящена анализу отношений Португалии со странами Востока. Автор на основе широкого аналитического подхода здійснив спробу по-новому оцінити відносини Португалії та країн Сходу.

Ключевые слова: Португалия, страны Востока, история.

The article is dealing with analysis of foreign relations Portugal with Eastern countries. Avtor on the basis of wide analytical approach carried out an attempt newly to estimate the relations of Portugal and orientis

Keywords: Portugal, East countries, history.

Про Португалію на Україні знають мало: розташована на південному заході Європи, населення – близько 11 млн, столиця – Лісабон, 99 % мешканців – португальці, за віросповіданням – католики.

Ще меншій кількості українців відомо, що Португалія за формою правління та територіальним устроєм, як і Україна, – президентсько-парламентська республіка, унітарна держава [1, с. 68, 81]. Україна проголосила незалежність у 1991 р., Португалія стала незалежною у 1139 р. (офіційно – в 1146 р.). Португалія є членом Європейського Союзу з 1986 року [2, с. 11], її представникам належать 24 місця в Європейському Парламенті.

Мало хто навіть з наукової української еліти знає, що історія Португалії досить міцно пов'язана з історією Сходу. Більше того, саме Португалії належить заслуга будівництва першого мосту між цивілізаціями Заходу та Сходу, саме вона зробила вагомий внесок в організацію зустрічі двох цивілізацій.

Історичний парадокс полягає в тому, що держава-карлик Португалія, внаслідок колоніальної експансії XV-XVI століть, встановила контроль над трьома континентами, створивши могутню імперію, яка простягалася від Бразилії до Індонезії. Це знайшло відображення, наприклад, у тому, що португальський король мав титул “Короля Португалії та Алгарве як по цю сторону моря, так і за морем, в Африці, Володаря Гвінеї та завоювання, мореплавства і торгівлі, Ефіопії, Аравії та Індії”.

Португалія, Бразилія, значна частина Африки [3, с. 48-49], Португальська Індія, Тімор, Мадера, Азори, Кабу Верді склали ареал лузітанської (португальської) культури. Культурний вплив Португалії й сьогодні відчувається в багатьох країнах світу. Достатньо сказати, що португальська – це державна мова майже десятка держав, а в тій же Африці багато країн мають португальські назви: Камерун (креветки), Габон (плащ), Сьєра-Леоне (левові гори) [4, с. 416]. В Індії місто Бомбей (португальською мовою – “хороша бухта”) теж свого часу належало Португалії, але було подаровано у 1661 році Англії в якості приданого принцесі Катерині в зв'язку з її одруженням із Карлом II [5, с. 333]. Острів Тайвань [6, с. 154-157] раніше мав португальську назву – Формоза (“красива”) [7, с. 25].

В історії Японії було так зване “християнське століття” (1542-1639 рр.), пов’язане з активною діяльністю в країні португальських місіонерів [8, с. 55]. Тут мав місце своєрідний взаємовплив португальської та японської культур. Упродовж майже століття португальські місіонери виступали культурним і мовним ланцюгом між Європою та Японією. Цікаво, що в сучасній японській мові збереглося багато португальських слів, у тому числі такі, що широко використовуються, наприклад, “пан” (хліб) [9, с. 306] та інші. Саме в цей період – 1636-1639 рр. – уряд феодальної Японії, турбуючись про те, що розповсюдження християнства в країні (головним чином, іспанськими і португальськими місіонерами) та розвиток іноземної торгівлі призведуть до підкорення Японії європейцями [10, с. 12], заборонив будь-які торговельні відносини японців з державами Європи. Виняток було зроблено лише для голландців – споконвічних ворогів Іспанії та Португалії [11, с. 12-13].

Загальновідомим є факт, що до середини XVI століття двомільйонний народ Португалії зумів створити унікальну імперію, яка являла собою систему військово-морських баз, котрі обіймали дугою Індійський океан та були розкидані на великій відстані одна від одної: Софала, Мозамбик, Момбаса – у Східній Африці; Ормуз і Маскат – у Перській затоці; Діу, Даман, Бассейн, Гоа, Кочін – в Індії; Коломбо – на Цейлоні; Малакка – в Малаї; Амбоїна, Тернате, Тідоре, Соло – в Індонезії.

Одна з причин “зовнішньополітичних успіхів” португальців на Сході полягала в тому, що вони, на думку автора, не були расистами. Для португальської цивілізації було характерне расове терпіння, пов’язане, перш за все, з тим, що португальці були католиками. В католицтві дуже потужний егалітарний компонент: перед Богом усі рівні.

Викликає зацікавленість те, що в період географічних відкриттів мало місце достатньо гостре суперництво між Португалією та Іспанією. В Лісабоні добре розуміли, що “зникнення” будь-якої інформації про навігаторську активність португальців додає шансів у цьому напрямку їх супротивникам – іспанцям. Маловідомий історичний факт: португальський король Жуан II написав у 1488 році листа невідомому тоді ще Христофору Колумбу, дозволивши йому бути присутнім під час доповіді відомого португальського навігатора Бартоломеу Діаша королю про відкриття ним Миса Доброї Надії. Доповідаючи, Діаш продемонстрував мапу, на якій Мис був розташований на 45° південної широти, насправді ж він знаходився на 34° 24' південної широти. Можливо навіть те, що Колумб отримав у подарунок цю мапу, але маловірогідно, щоб такий досвідчений навігатор, як Бартоломеу Діаш, зробив помилку майже в 11°. Це наштовхує на думку про звичайну плутанину з боку португальців, щоб ввести в оману “великого генуезця” та направити його шукати Індію туди, де її ніколи не було.

Але, віддаючи належне мрії Колумба (“Досягти Сходу, прямуючи на Захід”), зауважу, що першим подолав цей шлях із Європи до Південної Азії (в Індію) у 1497-1499 рр. відомий португалець Васко да Гама [12, с. 127-131]. Моряки його експедиції у 1498 році дісталися Індії та висадилися в місті Калікут [13, с. 240]. Уже через 10 років під час правління віце-короля Альбукерке португальці фактично стали господарями торговельних шляхів в Індійському океані, а дещо пізніше досягли Малакки, Китаю, Яви, Молуккських островів. Межі португальського географічного відкриття точно невідомі, бо результати мореплавства трималися у таємниці; не виключено, що деякі з португальських навігаторів побували в Австралії [14, с. 238].

Заради історичної справедливості необхідно додати, що Васко да Гама відкрив шлях до Індії за допомогою арабського лоцмана Ахмада ібн Маджида, який провів флотилію португальців від південного узбережжя Африки до Індії у напрямку, давно знайомому саме арабським мореплавцям [15, с. 283].

Хіба це не приклад цивілізаційного взаємовпливу Заходу та Сходу?

Мрія кожного науковця – праця щодо обраної тематики в архівах. Можливо, колись здійсняться бажання й українських дослідників – перегорнути сторінки документальних джерел Історичного архіву заморських територій (Лісабон) або португальського Національного архіву Торре ду Томбу, в якому зберігається унікальна колекція документів із колоніальної історії з 1169 до 1699 років.

Переконливою і сучасною є думка відомого єгипетського історика-енциклопедиста Такі ад-Діна Ахмеда аль-Макрізі (1364-1442 рр.), висловлена у книзі “Хітат”: “Наука історії – одна з найвеличніших наук за гідністю та найбільш шляхетна за місцем і важливістю в очах людей розумних...” [16, р. 99].

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Новый универсальный справочник стран и народов мира. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2006. – 380 с.
2. Європейський Союз. Словник-довідник. – К.: “К.І.С”, 2005. – 142 с.
3. Урсу Д.П. Историография истории Африки. – М.: Высшая школа, 1990. – 302 с.
4. Африка. Энциклопедический справочник. – Т. 2. – М., 1987. – 617 с.
5. Васильев Л.С. История Востока. – Т. 1. – М.: Высшая школа, 1994. – 495 с.
6. Пронь С.В. Тайванське питання та спроба його вирішення в сучасній офіційній китайській історіографії // Наукові праці. – Т. 8. – Миколаїв.: Вид-во МФ НАУКМА, 2000. – 164 с.
7. Пронь С.В. США та Японія в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. – Миколаїв.: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2003. – 244 с.
8. Япония. Справочник. – М., 1992. – 506 с.
9. Лаврентьев Б.П. Самоучитель японского языка. – М., 2007. – 352 с.
10. США и проблемы Тихого Океана. – М., 1979. – 328 с.
11. Нарочницкий А.Л., Губер А.А., Сладковский М.И., Бурлингас И.Я. Международные отношения на Дальнем Востоке. – Кн. 1. – М., 1973. – 402 с.
12. История средних веков (XV-XVII века). Хрестоматия. Ч. II. – М.: Просвещение, 1981. – 287 с.
13. Гончар Б.М., Козицький М.Ю. Всесвітня історія. – К., 2007. – 694 с.
14. Самаркин В.В. Историческая география Западной Европы в средние века. – М.: Высшая школа, 1976. – 248 с.
15. Пособие по истории средних веков / Под ред. акад. Е.А. Косминского. – М., 1956. – 360 с.
16. Temu A., Swai B. Historians and Africanist History. – London, 1981. – 318 p.